

Ovidius' Metamorfosen

Spiegels voor hedendaags leiderschap

Mark Storm

Ovidius' Metamorfosen
Spiegels voor hedendaags leiderschap

© 2026 Mark Storm

Tekst en samenstelling: Mark Storm

Omslagafbeelding: Scythen bij het graf van Ovidius (ca. 1640), Johann Heinrich Schönfeld; olieverf op doek, 110 x 93,5 cm. Collectie Szépművészeti Múzeum, Boedapest.

Eerste digitale editie, juni 2026.

Alle rechten voorbehouden.

markstorm.nl

Ovidius' Metamorfofen

Spiegels voor hedendaags leiderschap

Mark Storm

Inhoud

Ovidius als spiegel 3

- I. Juno — Gekrenkte macht 6
- II. Pythagoras — Alles stroomt 8
- III. Apollo — De blinde vlek 10
- IV. Orpheus — Rouw als kracht 14
- V. Daphne — Vluchten heeft een prijs 18
- VI. Narcissus — Ik ben het zélf 22
- VII. Midas — De ongelukkige wens 26
- VIII. Tiresias — Het doorleefde oordeel 30
- IX. De raaf — De prijs van de waarheid 32
- X. Ovidius — Wat blijft 34

Coda: De onveranderlijke mens 37

Signalen en spiegels 38

Ovidius als spiegel

Publius Ovidius Naso was een van de grote dichters uit de tijd van keizer Augustus: een elegant stilist, psychologisch vlijmscherp en meesterlijk observator van menselijk gedrag. Op het toppunt van zijn roem (8 n.Chr.) werd hij, om nooit helemaal opgehelderde redenen, door Augustus verbannen naar Tomi, gelegen aan de uiterste grens van het Romeinse Rijk (het huidige Constanța in Roemenië, aan de Zwarte Zee). Daar stierf hij in 17 n.Chr.

Ovidius' meesterwerk is zonder twijfel de *Metamorfosen*. Hierin schetst hij in zo'n 12.000 dichtregels de levens van klassieke goden, stervelingen en mythische figuren die telkens een dramatische gedaantewisseling ondergaan. De *Metamorfosen* gaan over de aard van de werkelijkheid; de diepste betekenis van het werk is dat alles stroomt en niets stilstaat. Voor Ovidius is transformatie geen gebeurtenis, maar een wetmatigheid van het bestaan die geen begin en geen einde kent.

Ovidius kende de Romeinse elite en de mechanismen van absolute macht van nabij. In zijn verhalen fileert hij feilloos de psychologische valkuilen die hedendaagse leiders ongetwijfeld herkennen (al is het maar bij anderen): de verblindende werking van succes (hybris), het onvermogen om kritiek te verdragen, de angst voor verandering en de destructieve neiging om alles te willen controleren.

In tien vignetten spiegel ik hedendaags leiderschap aan de hand van korte citaten uit Ovidius' tekst. Deze citaten zijn bewust letterlijk vertaald; er staat wat Ovidius schreef, ongepoëlijst. Wie geïnteresseerd is in een poëtische vertaling, raad ik die van M. d'Hane-Scheltema aan (uitgegeven door Athenaeum—Polak & Van Gennepe).

Mark Storm

juni 2026

Het oordeel van Paris (ca. 1636), Peter Paul Rubens; olieverf op paneel, 199 x 381 cm. Collectie Museo del Prado, Madrid.

Rubens toont de fatale consequentie van gekrenkte trots. Wanneer Paris niet voor Juno's macht kiest maar voor de liefde, kan zij haar verlies niet verkroppen. Haar weigering om het voor haar ongunstige oordeel te accepteren, escaleert in blinde vernietigingsdrang en is de directe aanleiding voor de verwoestende Trojaanse Oorlog.

[macht]

I. Juno — Gekrenkte macht

*gravius Saturnia iusto
nec pro materia fertur doluisse*

Juno zou zwaarder hebben getoornd dan rechtvaardig was, en meer dan de zaak verdiende. — Metamorfosen boek III, 333–334

Tiresias wordt gevraagd te oordelen in een huwelijkstwist tussen Juno en Jupiter. Als hij Juno ongelijk geeft, kan zij het oordeel niet verdragen en verblindt zij Tiresias. Ovidius voegt er droog aan toe dat zij reageerde met een zwaarte die de zaak niet verdiende ('gravius nec pro materia'). En hoewel Jupiter hem als genoegdoening de gave van profetisch inzicht schenkt, maakt dat de schade niet ongedaan. Het erkent hooguit dat Tiresias onrecht is gedaan, zonder het te benoemen.

NAARMATE MACHT TOENEEMT, gaat het steeds minder om het juiste oordeel en steeds meer om het winnen van de discussie. Leiders die hun oordeel niet los kunnen zien van hun macht, zijn sneller geneigd degenen die hen tegenspreken te negeren of te bestraffen. Ze omringen zich met mensen die instemmen en verwarren een gebrek aan tegenspraak met het gelijk van hun eigen oordeel. Proportionaliteit is precies de deugd die macht het moeilijkst te hanteren maakt — en het vaakst vereist.

Narcissus (ca. 1597–1599), Caravaggio; olieverf op doek, 110 × 92 cm. Collectie Galleria Nazionale d'Arte Antica, Rome.

Caravaggio vangt de psychologische splitsing in een bijna volmaakt symmetrische compositie. Het knielende lichaam en de reflectie vormen een gesloten cirkel waaruit geen ontsnappen mogelijk is. De donkere weerspiegeling laat zien hoe je jezelf kunt aankijken zonder jezelf te herkennen.

[zelfkennis]

VI. *Narcissus* — *Ik ben het zélf*

iste ego sum: sensi, nec me mea fallit imago

Dat ben ik zelf: ik heb het gevoeld, en mijn beeld bedriegt me niet. — Metamorfosen boek III, 463

Aan een bron geknield, wordt Narcissus verliefd op wat hij in het water ziet. Als hij beseft dat hij naar zijn eigen spiegelbeeld kijkt, zegt hij: “Ik ben het zelf! Ik voel het nu!” Het is het tragische moment van herkenning. Nu hij weet dat hij naar zichzelf kijkt, kan hij de liefde noch opgeven noch vervullen.

Doorgaans lezen we het verhaal over Narcissus als een waarschuwing tegen ijdelheid. Maar Ovidius legt iets anders bloot. Narcissus houdt niet van zichzelf; hij houdt van een beeld waarvan hij niet wist dat hij het zelf was. De liefde was reëel; de blindheid ook.

LEIDERS DIE FEL ageren tegen bepaalde eigenschappen in anderen — besluiteloosheid, zelfgenoegzaamheid, gebrek aan visie — reageren niet zelden op iets wat ze in zichzelf niet kunnen zien. De heftigheid van de reactie is soms het signaal. Wat ons het meest stoort in anderen, huist vaak ongemerkt in onszelf. Het verhaal laat zich ook lezen als een waarschuwing aan ie-

dereen die meent zichzelf goed te kennen. Zelfherkenning is geen toestand maar een voortdurende oefening — en het inzicht komt, zoals bij Narcissus, vaak te laat.

macht
verandering
hybris
verlies
vlucht
zelfkennis
begeerte
wijsheid
waarheid
nalatenschap

Signalen en spiegels

Ovidius geeft geen adviezen. Hij laat mensen handelen, falen, verlangen en veranderen. De lezer mag zijn eigen conclusies trekken.

In dezelfde geest bevat deze bijlage geen lessen. Bij ieder vignet staat een *signaal*, een observatie die kan wijzen op een patroon uit het verhaal. Daarna volgen drie vragen (*spiegels*). Die hebben geen direct antwoord nodig, maar zijn bedoeld om een tijd met je mee te dragen.

Soms is één vraag voldoende.

I. Macht

Signaal

Na afloop hoor je bezwaren die tijdens het gesprek niet werden uitgesproken.

Spiegels

- Heb je vandaag tijdens een bespreking gemerkt dat iemand zweeg nadat jij iets had gezegd?
- Wie kan jou nog zonder risico tegenspreken?
- Op welk moment wordt een meningsverschil een gezagskwestie?

Alles verandert.

Dat is de eenvoudige en tegelijk radicale gedachte van Ovidius' *Metamorfosen*. De verhalen over goden en stervelingen blijken tegelijk verhalen over onszelf:

*over macht en verandering,
hybris en verlies,
waarheid en zelfkennis,
en de vraag wat uiteindelijk blijft.*

Tien vignetten laten zien hoe een tweeduizend jaar oud meesterwerk nog altijd een spiegel is voor heden-
daags leiderschap.

Mark Storm
markstorm.nl